

UDK: 303.833.5:159.9:502.2:11(510)
DOI: 10.5379/urbani-izziv-2019-30-02-006

Prejeto: 5. 9. 2019
Sprejeto: 30. 10. 2019

Špela KRYŽANOWSKI

Primerjalna analiza med izbranimi priporočili fengšuiske šole oblike, jezikom vzorcev Alexandra in sodelavcev ter spoznanji okoljske psihologije

Feng šui je tradicionalna kitajska umetnost oblikovanja podpornega bivalnega okolja. Kljub številnim fengšuiskim znanstvenim prispevkom se jih zelo malo ukvarja s (primerjalnim ali eksperimentalnim) preverjanjem dejanske učinkovitosti fengšuiskih priporočil. Tudi arhitekturna stroka se do pojava nikoli ni jasno opredelila. Izvedena primerjalna analiza poskuša zato odgovoriti na raziskovalno vprašanje, ali je izbranih 118 priporočil fengšuiske šole oblike usklajenih s priporočili jezika vzorcev Alexandra in sodelavcev ter izbranimi spoznanji okoljske psihologije. Rezultati potrjujejo raziskovalnemu vprašanju in kažejo, da je 34 % (40 priporočil od 118) priporočil usklajenih z jezikom vzorcev in da je 45 % (53) v celoti ali delno usklajenih s spoznanji okoljske psihologije. Skupaj

je v okviru enega ali drugega sistema znanja skladna (posredno potrjena) dobra polovica (natančneje 57 % ali 67) priporočil, kar pomeni, da obstaja velika verjetnost, da ta priporočila dejansko imajo na uporabnike prostora vpliv, kot ga obljublajo. Dvojno skladnih je 27 priporočil (23 %), pri čemer se jih največ povezuje s fengšuisko shemo petih živali, pomenom prisotnosti vode in naravne svetlobe v bivalnem okolju ter pomenom glavnega vhoda. Največji del priporočil, ki ostane neprekritih, se povezuje s kitajskim konceptom življenjske energije *qi* (izg. či).

Ključne besede: Feng šui, Alexandrov jezik vzorcev, okoljska psihologija, primerjalna analiza

1 Uvod

Feng šui¹ je tradicionalna kitajska umetnost oblikovanja okolja, ki naj bi uporabnika čim bolj podpiralo. Utemeljen je v tradicionalni kitajski filozofiji in tesno vpet v kitajski kulturno-zgodovinski okvir. Na Kitajskem in v drugih azijskih državah se prakticira že več tisočletij, na Zahodu pa ga bolje poznamo šele od konca 19. stoletja. Na prelomu tisočletja je doživel prvi veliki vrh priljubljenosti na Zahodu, pri čemer se arhitekturna stroka do njega nikoli ni jasno opredelila. Eden od razlogov za to so zagotovo ovire pri tovrstnem raziskovanju, ki so jim posebej izpostavljeni zahodni raziskovalci: raznovrstnost fengšuiskih šol, metod in tehnik, nepoznavanje kitajskega jezika in kulturnozgodovinskega okvira, subjektivnost tolmačenja priporočil in predvsem problem izolacije tovrstnih učinkov in posledično njihova znanstvena (ne)potrjenost. Na Zahodu je bil najprej predmet antropoloških raziskav (npr. De Groot, 1897; Needham, 1956; Freedman, 1968; March, 1968; Feuchtwang, 1974) kot ena od številnih tradicionalnih kitajskih tehnik prerokovanja, ki so v celotni kitajski zgodovini pomemben družbeni fenomen (Kubny, 2008). Tehnike so se sčasoma otresle privilegiranosti, zaradi katere so bile rezervirane za družbeni vrh, in so prešle v vsakodnevno rabo, za običajnega človeka (Bruun, 2003, 2008). Hkrati so se iz precejšnje pasivnosti, katere osnovni namen je izogibanje nesrečam, razvile v aktivno prakso, katere glavni namen je zagotavljanje sreče. Feng šui je tesno povezan s tradicionalno kitajsko filozofijo in kitajsko popularno religijo, ki zajema obsežno zbirko idej, praks, ritualov in obredov, povezanih z življenjskimi cikli, ki običajnega kitajskega kmeta povezujejo z lokalnim okoljem in družbo. Hkrati pa popularna religija posega tudi zunaj konkretnega materialnega sveta, v svet duhov, prednikov in lokalnih bogov, pri čemer feng šui najbolj opredeljujeta kulta čaščenja prednikov in čaščenja narave kot živega bitja.

Poleg sodobnega antropološkega (npr. Hwangbo, 1999; Bruun, 2003, 2008; Paton, 2013) sta njegovi najbolj zanimivi področji sodobnega proučevanja primerjava med feng šuiem in trajnostno gradnjo (npr. Yoon, 1980; Dan, 1994; Han, 2001; Xu, 2003; Chen in Nakama, 2004) ter proučevanje tradicionalnih (v skladu s priporočili feng šuia zgrajenih) objektov in urbanističnih ureditev (npr. Nemeth, 1987; Xu, 1998; Kalland, 1999; Thongkamsamut in Buranakarn, 2007; Chiang, 2009, navedeno v Mak in So, 2009; Mak, 2014; Gray, 2017). Prispevkov s področja sodobne arhitekture in urbanizma v povezavi s feng šuiem je manj, kot bi jih pričakovali glede na njegovo aktivno uporabo v azijskem svetu. Precej več je strokovnih priročnikov (npr. Bramble, 2003; Mak in So, 2009; Mak in So, 2011), v okviru katerih poskušajo arhitekti drugim arhitektom razložiti osnovna načela feng šuia. Hkrati se vsebine v znanstvenih prispevkih pod različ-

nimi naslovi ponavljajo. Ne glede na to je feng šui v azijskem svetu pomemben kulturni moment, katerega vplivu lahko sledimo prek prispevkov s področja ekonomije in nepremičnin (npr. Choy idr., 2007; Chang, 2009; So, 2009; Chang in Lii, 2010; Wu idr., 2012; Yau, 2012; Chen idr., 2015), turizma (npr. Hobson, 1994; Poulston, 2009; Poulston in Bennett, 2012) ter zdravilstva in zdravstva (npr. Whedon, 2000; Schumm, 2004; Sit, 2004; An, 2014).

Prispevkov, ki se osredotočajo na vrednotenje fengšuiskih priporočil in raziskujejo, ali ta priporočila dejansko delujejo ali pa so le del antropološke kulturne dediščine, je zelo malo. V pregledu svetovne znanstvene literature jih je mogoče zaslediti le 16. Razdelimo jih lahko na primerjalne študije in terenske eksperimentalne študije. V primerjalnih študijah učinkovitosti teh priporočil (predvsem tistih iz fengšuiske šole oblike) ne preverjajo neposredno s terensko raziskavo, ampak jih primerjajo s spoznanji na drugih področjih znanosti, predvsem z okoljsko psihologijo in aktualno arhitekturno prakso. Tudi v eksperimentalnih študijah se večinoma osredotočajo na raziskovanje učinkovitosti šole oblike in le v dveh primerih tudi na dele šole kompasa (Bazley idr., 2016 in Charles idr., 2017). Kar polovica terenskih študij se ukvarja s položajem zgradbe v širšem okolju (npr. Han in Amita, 1996; Lynch, 2003; Han, 2004; Mak idr., 2005 ali Um, 2009), polovica pa se osredotoča na interjer ali zasnovo objekta (npr. So in Lu, 2001; Mak idr., 2005; Poulston in Bennett, 2012; Octavia idr., 2014; Bazley idr., 2016; Charles idr., 2017; Hong idr., 2017; Mak, 2017). Nekatere študije poskušajo dokazovati verodostojnost teh priporočil na podlagi obstoječih sistemov vrednotenja (glej npr. Chang idr., 2009; Pheng idr., 2012). Za izvedeno primerjalno analizo pa sta zagotovo najzanimivejši primerjalni študiji Bonaiuta s sodelavci (2010) in Xuja (2004), v obeh primerih je v ospredju fengšuiska šola oblike.

V primerjalni raziskovalni študiji med izbranimi elementi okoljske psihologije in feng šuia je Bonaiuta s sodelavci (2010) najprej predstavil obe disciplini po njunih temeljnih značilnostih in področjih delovanja. Sledila je splošna primerjalna analiza med obema z ugotovitvami, da je veliko spoznanj okoljske psihologije vgrajenih v oblikovalska priporočila feng šuia. V nadaljevanju sta podrobno analizirani dve lastnosti prostora: restorativnost in kontrola. Restorativni elementi okolja zmanjšujejo psihično utrujenost in stres (npr. pogled na vodo, naravo). Kontrola izraža našo stopnjo moči nad okoljem, njeno pomanjkanje je pogosto povezano s stresom. Oba elementa sta v obeh disciplinah prepoznana kot zelo pomembni lastnosti okolja, ki podpirata dobro počutje. Avtorji so v študiji povzeli, da obstajajo stične točke med okoljsko psihologijo in feng šuiem. Pomanjkljivost študije je, da se pri predstavitvi feng šuia osredotoča le na koncepte šole oblike, šole kompasa pa niti ne omenja. V članku *Geomancy Theories and Behavior Psycho-*

logy (Xu, 2004) so analizirana teoretična izhodišča feng šuia in izvedena je primerjava s temeljnimi človekovimi potrebami vedenjske psihologije: te so preživetje, varnost, spolnost in razvoj. Avtorica ugotavlja, da bi morali arhitekti ključne ugotovitve fengšuiske teorije uporabljati pri ustvarjanju arhitekturnih rešitev.

Izhodišče za primerjalno analizo med izbranimi priporočili šole oblike, okoljske psihologije in jezikom vzorcev Alexandra in sodelavcev, ta analiza je predstavljena v nadaljevanju, je bilo izdelano v okviru magistrske naloge Feng shui, primerjalna študija izbranih tradicionalnih priporočil in sodobnih dognanj (Kryžanowski, 2012) na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani. Na podlagi rezultatov naj bi potrdili ali ovrgli naslednje raziskovalno vprašanje: Ali so izbrana priporočila fengshuijske šole oblike usklajena z dognanji izbranih poglavij okoljske psihologije in jezikom vzorcev, v smislu, da je njihov prostorski (oziroma oblikovalski) ali psihološki učinek na uporabnika enak?

2 Metode

Primerjalna analiza je izvedena po opisni znanstveni metodi (Kališnik in Lah, 1998), pri kateri kot raziskovalci ne vplivamo na proučevane pojave ali informacije, ampak jih le analiziramo. V prvem koraku je bila najprej oblikovana baza fengšuiskih priporočil, nato pa sta bili izvedeni dve primerjavi: najprej med izdelano bazo in jezikom vzorcev Alexandra in sodelavcev ter z dognanji okoljske psihologije.

2.1 Izdelava baze fengšuiskih priporočil šole oblike

Kot izhodišče za izdelavo baze tovrstnih priporočil se je upoštevala fengšuiska šola oblike. V feng šuiu delujeta dve pomembni šoli: šola oblike in šola kompasa. Prva je bolj intuitivna, druga pa bolj matematično modelirana. Temeljno izhodišče šole oblike je prisotnost življenjskega toka *qi* v krajini in temu primerno lociranje idealnega položaja novih objektov ali mest. Za ugodno postavitev je zelo pomembno upoštevanje modela petih živali (imenovanega tudi štirje emblemi) ali petih fengšuiskih geografskih skrivnosti (npr. v Mak, 2014). V sodobnih zahodnih interpretacijah feng šuia se je teža priporočil šole oblike od umestitve objekta v krajini preusmerila predvsem na priporočila v zvezi z notranjim oblikovanjem prostorov, pri čemer temeljna logika ostaja enaka. Šola kompasa je v primerjavi s šolo oblike bolj ponovljiva, njen glavni instrument pa je kompas, od tod tudi njeno ime. Kitajci so namreč že v 1. stoletju našega štetja vedeli, da magnetno polje vpliva na živa bitja (Kubny, 2008: 251). Nadaljnja logična izpeljava je bila, da magnetno polje vpliva tudi na človeka. Igla magnetita

naj bi bila sposobna po logiki enako privlači enako pokazati tok Zemljine *qi*, ker je bila namagnetena neposredno z Zemljino *qi*. Ta šola je tako na podlagi magnetizma (vplivi Zemlje) in položaja nebesnih teles (vplivi neba) razvila različne tehnike izračunavanja, kakšna naj bi bila kakovost *qi* na posameznih območjih prostora v odnosu do smeri neba in v posameznih obdobjih glede na vplive nebesnih teles.

Iz zgornjega obrisa obeh šol in poglobljene analize njunih priporočil je jasno, da je bilo za primerjalno analizo, ki feng šui primerja s priporočili sodobnih dognanj, mogoče upoštevati samo šolo oblike. Njena priporočila so v strukturi (ne pa nujno v vsebini) podobna priporočilom okoljske psihologije in jeziku vzorcev. Vsi trije sistemi opisujejo prostorske situacije in ugotavljajo, ali se ljudje v njih počutimo ugodno ali manj ugodno. Ob tem pa ni jasno, s čim bi lahko primerjali priporočila šole kompasa. V sodobni arhitekturi in urbanizmu (ali drugih področjih znanosti) ni sistema, ki bi deloval na enak ali vsaj približno soroden način. Torej, da bi stopnjo ugodja v prostoru ali ureditvi ocenjeval predvsem z vidika kompasne orientacije, leta nastanka zgradbe ali rojstnega datuma uporabnika. Šola kompasa bi bilo mogoče znanstveno ovrednotiti le z eksperimentalno metodo.

Prvi korak je bila torej izdelava baze priporočil šole oblike (2011) na podlagi študija relevantnih priročnikov o feng šuiu, informacij, prejetih v okviru izobraževanja (šolanje za fengšuiskega svetovalca), in lastnih (takrat 15 -letnih) izkušenj z izdelavami tovrstnih študij. Ne takrat ne danes ni bilo soglasja med priznanimi raziskovalci feng šuia, katere od številnih metod in tehnik dejansko spadajo v tradicionalni feng šui. O neki poenoteni tradicionalni bazi tega znanja je tako težko govoriti, pri čemer so se sčasoma razvile številne različice posameznih tehnik, ki niti niso vedno med seboj usklajene. Dodatna težava je, da so priporočila del tradicionalnega znanja in so v literaturi podana kot trditve, brez posebne znanstvene utemeljitve njihove učinkovitosti. Zato je izdelava te baze utemeljena na poglobljenem študiju literature, za izhodišče pa so uporabljena dela avtorjev, ki se opredeljujejo kot učitelji tradicionalnega feng šuia (v nasprotju s tako imenovanim novodobnim komercialnim feng šuikom življenjskih področij) in katerih priporočila so si enaka ali vsaj zelo podobna. V nabor izbranih avtorjev so bili uvrščeni Joseph Yu (Moran idr., 2005), Ewa Wong (1996, 2001), Derek Walters (Volters, 1998) in Evelin Lip (1979, 1986, 1994). Delno so vključena tudi priporočila T. Y. Lima (1997, 2000), vendar brez priporočil komercialnih fengšuiskih tehnik. Iz baze so izključena vsa priporočila, ki so vezana izključno na kitajski kulturnozgodovinski okvir (na primer uporaba kitajskih simbolov, okrasja ali ogledal), priporočila, ki nimajo neposrednega oblikovalskega učinka, in priporočila, ki jih ni mogoče povezati s filozofskimi izhodišči, na katerih je feng šui utemeljen. Tovrstnih priporočil je pri izbra-

nih avtorjih malo ali nič. Priporočila so za izdelavo omenjene baze najprej povzeta v obliki zveznega besedila (priročnika) in razdeljena na več poglavij (na primer: koncept *qi* v krajini, shema petih živali, priporočila za spalnico, kuhinjo, poslovni prostor itn.). Za potrebe primerjalne analize so priporočila šole oblike v naslednjem koraku povzeta v bazo 118 enostavnih trditvev in razdeljena v dva sklopa: krajina in okolica zgradbe ter zgradba in notranja oprema (del priporočil je predstavljen v preglednicah 1 in 2).

2.2 Izdelava baze po jeziku vzorcev Alexandra in sodelavcev

V drugem koraku so bila analizirana priporočila iz jezika vzorcev (Alexander idr., 1977). Alexander in soavtorji trdijo, da nekatere prostorske situacije življenje podpirajo, druge pa ne. Z vsakim od vzorcev opredelijo enega od problemov v okolju in predlagajo ustrezno rešitev. Vzorci prehajajo od regije, prek naselja, do okolice zgradbe, zgradbe, posameznih prostorov v zgradbi in na koncu konstrukcijskih gradbenih detajlov. Pri vsakem vzorcu je izčrpno opisan problem in navedene so možne primerjave z dognanji na drugih področjih znanosti. Vsak vzorec se konča z navodilom, kako v prostoru delovati, da bi bil problem, opredeljen v uvodu, odpravljen. Vseh 253 vzorcev skupaj deluje kot celota (en organizem), kar je za Alexandra in sodelavce ključno. Nekateri vzorci so si zelo podobni in se pojavljajo le v različnih merilih (na primer trg, dvorišče, dnevna soba).

Za potrebe primerjalne analize so bili primerjalno pregledani vsi vzorci, ki so jih opredelili Alexander in sodelavci, in vsa fengšuiska priporočila. Baza primerjave je bil seznam 118 fengšuiskih priporočil šole oblike. Temeljno izhodišče primerjave je bila ugotovitev, ali imata priporočili kot svoj rezultat enak ali zelo podoben učinek: v smislu urbanistične zasnove (npr. zaželen prisotnost naravne krajine ob objektih ali v njihovi neposredni bližini), v smislu oblikovanja posameznih elementov zgradbe (npr. zaželeno so okna v vsakem prostoru objekta) ali v smislu psihološkega učinka na uporabnika (npr. bližina vode ima pozitiven učinek na počutje ljudi). Če je bil učinek prepoznan kot enak ali podoben na način, da ga je bilo mogoče opisati s trditvijo, ki ustreza vsebinskemu bistvu obeh priporočil, mu je bila pripisana oznaka DA. Pri tem je bila stopnja skladnosti, ki jo opisuje oznaka DA, razvrščena v tri ravni. Če sta bili priporočili enaki na način, da sta uporabljali iste besede za iste pojme (npr. glavni vhod) in opisovali enako število parametrov (npr. jasno videno, osvetljeno), je bil uporabljen DA. Če je bilo bistvo obeh priporočil enako, uporabljen besednjak pa različen, je bil uporabljen (DA). Enaka oznaka (DA) je bila uporabljena tudi, kadar sta priporočili uporabljali isti besednjak, vendar je eno priporočilo zajemalo več parametrov, drugo priporočilo pa se je opredelilo le do nekaterih od teh

parametrov. Kadar je bil uporabljen besednjak različen in je mogoče skladnost ugotoviti le z logično izpeljavo in dedukcijo ali indukcijo, hkrati pa lahko eno priporočilo zajema več parametrov, drugo pa se opredeli le do dela teh parametrov, je bila uporabljena oznaka ((DA)). Na kratko: DA označuje visoko stopnjo skladnosti, (DA) delno skladnost, ((DA)) pa posredno skladnost. Če za priporočilo šole oblike med vzorci Alexandra in sodelavcev ni mogoče prepoznati nobenega glede učinka in vsebinskega bistva primerljivega priporočila, ostane polje za opredelitev stopnje skladnosti prazno. V nekaterih primerih se je pri primerjavi z jezikom vzorcev celo pokazalo, da ta priporočila prav obratno kot fengšuisko priporočilo. Teh primerov ni bilo veliko, v preglednici pa so označeni z oznako NE. Iz preglednice 1 so razvidne vse štiri zgoraj opisane stopnje (ne)usklajenosti skupaj z vsebinskim povzetkom, ki je skupen obema priporočiloma.

2.3 Izdelava baze po priporočilih okoljske psihologije

Dognanja okoljske psihologije so bila za potrebe primerjalne analize pregledno povzeta v vsebinsko sklenjenih poglavjih, npr. priporočila za oblikovanje doma, delovnega okolja, prodajaln ipd. Kot temelj sta se upoštevali deli, ki podajata (takrat) aktualne izsledke raziskav na področju okoljske psihologije: *Place Advantage* (Augustin, 2009) in njene splošne zakonitosti: *Environmental Psychology* (Bell idr., 2001). Po enaki metodologiji, kot je bila uporabljena v primerjavi z jezikom vzorcev Alexandra in sodelavcev, je bila tudi v tem primeru ob vsakem od 118 priporočil pripisana stopnja skladnosti: DA pomeni visoko skladnost, (DA) delno, ((DA)) pa posredno skladnost, prazno polje pa pomeni, da skladnost med fengšuisкими priporočili in spoznanji okoljske psihologije ni bila ugotovljena. Iz preglednice 2 so razvidne vse štiri zgoraj navedene stopnje (ne)usklajenosti skupaj z vsebinskim bistvom, ki je skupno obema priporočiloma.

3 Rezultati in razprava

3.1 Primerjava med izbranimi fengšuisкими priporočili in jezikom vzorcev Alexandra in sodelavcev

Analiza primerjave med 118 fengšuisкими priporočili šole oblike in jezikom vzorcev Alexandra in sodelavcev pokaže, da je za 21 priporočil mogoče najti vzorec, ki s priporočilom izkazuje visoko skladnost (oznaka DA), 14 priporočil je delno skladnih z omenjenim jezikom vzorcev (oznaka (DA)), 5 priporočil se je posredno skladnih (oznaka ((DA))). Skupaj je vsaj minimalno stopnjo skladnosti mogoče zaznati pri 40

Preglednica 1: Primeri priporočil šole oblike in njihova primerjava z jezikom vzorcev Alexandra in sodelavcev

Priporočilo fengšuiske šole oblike	Priporočilo ali del priporočila jezika vzorcev Alexandra in sodelavcev	Vsebinsko bistvo	Skladnost
3. Ugoden je tisti položaj lokacije objekta ali ureditve, ki upošteva (shemo petih živali): zaščiteno zaledje, delno zaščiteno levo in desno stran objekta ali položaja v prostoru in odprt prostor na naličju (brez objektov) z možnostjo razgleda.	96. (del) Višina zgradbe naj se ne razlikuje pomembno od sosednjih objektov.		
	106. (del) Vsi odprti prostori naj bodo oblikovani tako, da imajo vsaj delni občutek zaščiteneosti.		
	114. V odprtem prostoru ljudje vedno iščejo mesto, na katerem imajo zaščiteno zaledje in gledajo na večji odprti prostor.		
	115. (del) Notranje dvorišče naj ima pogled na večji odprti prostor.		
	124. (del) Življenje na javnem trgu se oblikuje ob robovih, ki omogočajo zaščito in zadrževanje.		
	125. (del) V odprtem prostoru z dogajanjem so za zadrževanje najbolj zanimiva tista območja, ki so nekoliko vzdignjena in omogočajo tako nadzor nad okolico kot vključitev v dogajanje.	Prostor naj bo oblikovan tako, da daje občutek vsaj delne zaščiteneosti in možnost pogleda (nadzora) na večji odprti prostor.	DA
	126. (del) Nekje v sredini večjega odprtega javnega prostora naj bo drevo, vodnjak ipd., ob katerem si ljudje lahko zaščitijo zaledje.		
	183. Pri dobrem delovnem mestu naj bo najmanj za hrbtom in na enem od bokov stena, sprednja stran pa naj se odpira v večji prostor.		
	185. (del) Prostor za sedenje naj bo zaščiten, brez poti, ki ga prečkajo, v približno polkrožni obliki.		
	193. Vsak prostor bi moral imeti ravnovesje med odprtostjo (pretočen prostor) in zaprtostjo (prostor celica).		
38. Skozi okna in vrata vstopa v objekt življenjska energija qi.	107. Ljudje so bolj pozitivni v zgradbah z okni kot v zgradbah brez oken. Svetloba ima ključno vlogo pri vzdrževanju cirkadianih telesnih ritmov.		
	128. Glavni bivalni prostori naj bodo obrnjeni proti jugu. Sonce v bivalnem prostoru je za bivalno kakovost izjemnega pomena.	Prisotnost oken v prostoru pozitivno vpliva na bivalno počutje.	(DA)
	192. Prostori brez razgleda (brez oken) negativno vplivajo na bivalno kakovost.		
62. Neugodni so ozki hodniki s slepimi zaključki.	132. Hodniki naj bodo kratki, prostorni in po možnosti osvetljeni.		
	132. Hodniki naj bodo prostorni, da je vanje mogoče namestiti tudi pohištvo in ustvariti občutek bivanja.	Hodniki naj bodo dovolj široki.	((DA))
2. Objekt postavimo na idealno mesto glede na tok življenjske energije qi v krajini.	104. Objekte moramo postaviti na najslabše točke v krajini, ne najboljše.	NE	
14. Cesta ali reka naj bo vedno na naličju, ne na zaledju objekta, ker dinamični energetski tok slabi zaledje.			

Vir: avtorica

Legenda skladnosti: DA: visoka skladnost, (DA): delna skladnost, ((DA)): posredna skladnost, NE: obraten učinek priporočila, Brez oznake: ni skladnosti

Preglednica 2: Primeri priporočil šole oblike in njihova primerjava s spoznanji okoljske psihologije

Priporočilo fengšuiske šole oblike	Priporočilo ali del priporočila iz okoljske psihologije	Vsebinsko bistvo	Skladnost
106. Idealno delovno mesto ima zaščiten zaledje, nadzor nad prostorom, možnost pogleda skozi okno in na vrata.	<p>Ko delajo, želijo imeti ljudje na delovnem mestu zaščiten hrbet (Augustin, 2009: 198), hkrati pa želijo imeti nadzor nad dostopom v prostor (Augustin, 2009: 29).</p> <p>Ljudje želijo imeti med sedenjem za hrbtom nekaj trdnega (steno ali trden paravan) (Augustin, 2009: 72). Zaradi predzgodovinskega spomina radi sedimo z zaščitenim hrbtom obrnjeni proti odprtemu prostoru (Augustin, 2009: 10, 85).</p> <p>Radi sedimo v prostorih, ki dajejo občutek zavetja z nižjim stropom in pogledom na večji odprti prostor (Hildebrandt, 1999, v Augustin, 2009: 11).</p> <p>Otroci in odrasli so bolj sproščeni in se lažje učijo, kadar so v prostoru, ki deluje zaščiten in ima po možnosti nekoliko nižji strop (Augustin, 2009: 228).</p> <p>Radi smo v prostorih, ki omogočajo nadzor nad dostopom v prostor (Augustin, 2009: 29).</p>	<p>Za sedenje so najboljša mesta z zaščitenim zaledjem in možnostjo pogleda v večji odprti prostor in z nadzorom nad dostopom.</p>	DA
1. Iz naravne krajine vstopa v objekt življenjska energija <i>qi</i> .	<p>Prisotnost naravne krajine in možnost pogleda na naravno krajino ob objektu pozitivno vpliva na bivalno kakovost. Spodbuja psihološko in fizično zdravje (Augustin, 2009: 234). In sicer omogoča:</p> <ul style="list-style-type: none"> – restorativni učinek (Kaplan, 1995, v Augustin, 2009: 31), – v predavalnicah zmanjšanje mentalne izčrpanosti in stresa (Augustin, 2009: 223), – v nakupovalnih središčih mentalno osvežitev (Augustin, 2009: 219), – višjo stopnjo zadovoljstva s službo (Edwards, 2008, v Augustin, 2009: 186), – pozitiven vpliv na bivalno počutje doma in v službi (Kaplan, 1993, 2001, v Augustin, 2009: 186), – v bolnišničnih okoljih blažitev stresa in ponovno vzpostavitev višje stopnje mentalne energije (Ulrich, 1984; Ulrich idr., 1991, v Augustin, 2009: 231), – prisotnost rastlin na splošno izboljšanje počutja in učinkovitosti (Augustin, 2009: 34). 	<p>Bližina naravnih zelenih površin (možnost pogleda na zelene površine) ugodno vpliva na bivalno kakovost v zgradbah.</p>	(DA)
28. Neugodna je zgradba v bližini bolnišnice, pokopališča, klavnice in drugih mest, povezanih z boleznijo, mučenjem ali smrtjo.	<p>Ljudi privlačijo mesta, ki obljublajo udobnost, varnost in občutek cenjenosti (Augustin, 2009: 14).</p>	<p>Ljudi ne privlačijo mesta, povezana z boleznijo, mučenjem ali smrtjo.</p>	((DA))
25. Na nagnjenem terenu naj bo vhod v zgradbo s spodnje strani.			

Vir: avtorica

Legenda skladnosti: DA: visoka skladnost, (DA): delna skladnost, ((DA)): posredna skladnost, Brez oznake: ni skladnosti

priporočilih ali 34 % vseh fengšuiskih priporočil. Pri tem niso upoštevana priporočila, pri katerih vzorec obravnava isto ali podobno vsebino, a je njegov prostorski učinek prav nasproten od fengšuiskega priporočila (npr. glej priporočilo št. 2 v preglednici 1). Skupaj je takih priporočil 5 (4 %). Dve od njih sta pogojno neskladni z vzorcem št. 116 v zvezi s potrebo po kaskadno strukturiranih strehah. Feng šui namreč ni naklonjen ostrim robovom streh, ki lahko merijo na bivalne prostore in jih je v primeru zelo strukturirane strehe v več ravneh ustrezno več. V strukturi treh pozitivnih stopenj skladnosti izstopa, da

se največ priporočil povezuje z visoko stopnjo skladnosti, pri čemer je poleg istega prostorskega učinka uporabljen tudi isti besednjak. Drugi največji je delež posredne skladnosti z istim vsebinskim bistvom in prostorskim učinkom, a različnim besednjakom. To je na neki način pričakovano. Tako obravnavana priporočila kot omenjeni vzorci obravnavajo konkretne prostorske situacije v urbanem okolju ali objektu, zato večinoma tudi uporabljajo isto izrazje (npr. pomen prisotnosti vode v zunanjih ureditvah ali pomen in dobra oblikovanost glavnega vhoda).

Preglednica 3: Primerjava med posameznimi fengšuiskimi temami in vzorci Alexandra in sodelavcev

Teme fengšuiskih priporočil	Zaporedne številke vzorcev	Delež (od 40*)
Shema petih živali	90, 96, 105, 106, 114, 115, 124, 125, 126, 183, 185, 193	30 %
Naravna osvetlitev, pomen okna	107, 128, 192, 194	10 %
Pomen vode	25, 64, 71	7,5 %
Glavni vhod in vhodna veža	110, 112, 130	7,5 %
Zelene površine in naravna krajina	3, 60	5 %
Ceste in križišča	49, 50	5 %
Ostri vogali in robovi	116, 191	5 %
Postelja	187, 188	5 %
Pravilne oblike, red, simetrija	99	2,5 %
Idealna lokacija	104	2,5 %
Garaža	113	2,5 %
Strehe	117	2,5 %
Prazni center	129	2,5 %
Hodniki	132	2,5 %
Stopnice	133	2,5 %
Kopalnica	144	2,5 %
Delovno mesto	183	2,5 %
Kuhinja	184	2,5 %

Vir: Kryžanowski (2012: 175)

Opomba: * Delež, ki ga posamezna fengšuiska tema zajema glede na število vzorcev Alexandra in sodelavcev, ki to temo prekrivajo.

Natančnejši pregled fengšuiskih priporočil, ki se skladajo posredno, delno ali zelo, pokaže (glej preglednico 3), da jih je daleč največ povezanih z modelom petih živali (12 priporočil ali 30 %), sledita pomen naravne osvetlitve in okna v prostoru (4 priporočila ali 10 %) ter pomen vode in glavnega vhoda (vsak od obeh ima po 3 priporočila ali 7,5 %), 5 % vzorcev (po 2 vzorca skupaj) se jih navezuje na zelene površine, ceste in križišča, ostre robove in vogale ter pomen postelje. Vsi preostali vzorci (po 2,5 %) se povezujejo s samo enim fengšuiskim priporočilom.

Zanimalo nas je tudi, kolikšen delež od vseh 253 vzorcev Alexandra in sodelavcev se sploh prekrije z izbranimi 118 fengšuiskimi priporočili šole oblike. 40 v različnih stopnjah skladnih priporočil predstavlja 16 % (od skupaj 253) vseh vzorcev. Dodatnih 5 priporočil (2 %) se z omenjenimi vzorci resda prekrije, vendar je učinek priporočila obraten. Glede na celotno število vzorcev je stopnja prekrivanja nizka. Eden od razlogov za to je, da imajo omenjeni vzorci izjemno širok spekter, ki gre od regije (40 % vzorcev), prek zgradbe (40 %) do konstrukcije (20 %). Pri izbranih priporočilih jih večina (77 %) obravnava zgradbo in njeno notranjo ureditev, na regijo in konstrukcijo oziroma gradbene detajle pa odpade le preostalih 33 %. Glede na raziskovalno vprašanje se odgovor na podlagi prvega dela primerjalne analize glasi: Od 118 fengšuiskih priporočil šole

oblike jih je 40 (34 %) posredno, delno ali visoko usklajenih s priporočili jezika vzorcev Alexandra in sodelavcev.

3.2 Primerjava med izbranimi fengšuiskimi priporočili in spoznanji okoljske psihologije

Analiza primerjave med 118 fengšuiskimi priporočili šole oblike in spoznanji okoljske psihologije pokaže, da je za 12 priporočil mogoče najti spoznanja okoljske psihologije, ki so visoko skladna (oznaka DA), 18 priporočil je delno skladnih z okoljsko psihologijo (oznaka (DA)), kar 23 priporočil pa je posredno skladnih (oznaka ((DA))). Skupaj je vsaj minimalno stopnjo skladnosti mogoče opredeliti pri 53 priporočilih ali 45 % vseh teh priporočil. V nasprotju z jezikom vzorcev Alexandra in sodelavcev je največji delež posredne in delne skladnosti. To je mogoče pojasniti z dejstvom, da so v nasprotju z jezikom vzorcev spoznanja okoljske psihologije (v obravnavanih virih) predstavljena predvsem s splošnimi pravili, ki pojasnjujejo naše odzive na izbrane prostorske elemente ali ureditve. Na podlagi posameznih primerov so pojasnjeni tudi odzivi na konkretne situacije, vendar manj podrobno kot v jeziku vzorcev Alexandra in sodelavcev ali pri feng šuii.

Podrobna analiza vseh skladnih ter delno in posredno skladnih fengšuiskih priporočil pokaže (glej preglednico 4), da jih

Preglednica 4: Primerjava med posameznimi temami okoljske psihologije in deležem fengšuiskih priporočil, ki se s temi temami povezujejo

Teme okoljske psihologije	Povezava s fengšuisкими priporočili	Delež (od 53)
Potreba po zavetju (varnosti) in nadzoru (pogled v večji odprti prostor), nadzor nad dostopom v prostor in vpliv prazgodovinskega spomina na odzive na prostor	3, 41, 42, 65, 78, 83, 86, 91, 94, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 114	17 -krat, 32 %
Psihološka (ne)privlačnost ureditev (nebesedna komunikacija in prvi vtis)	28, 30, 31, 36, 40, 44, 45, 67, 68, 77, 92, 102, 105	13 -krat, 24 %
Vpliv form, vzorcev (ostrih, agresivnih, pravilnih, simetrija, stabilnost) in barv	26, 27, 35, 37, 46, 63, 71, 72, 73, 74	10 -krat, 19 %
Naravna svetloba (prisotnost in položaj okna, odblesk)	32, 38, 95, 98, 112,	5 -krat, 9,5 %
Vodni elementi	15, 17, 34, 43, 99	5 -krat, 9,5 %
Pogled na naravo (predvsem restorativni učinek)	1, 11	2 -krat, 4 %
Vpliv vetra	5	1 -krat, 2 %

Vir: avtorica

je kar 32 % povezanih z našo potrebo po zavetju in nadzoru oziroma s shemo petih živali, kot jo imenuje šola oblike. Zelo veliko priporočil je povezanih tudi z nebesedno komunikacijo prostora oziroma s psihološko (ne)privlačnostjo ureditev (24 %). Pri večini teh priporočil gre za posredno skladnost (pri 9 od 13). Sledi vpliv form, vzorcev in barv (19 %), pri čemer izstopa v feng šuiu poudarjeni negativni vpliv ostrih in agresivnih form. Tega zaznava in potrjuje tudi okoljska psihologija, vendar ga ne izpostavlja posebej. Preostala priporočila so vezana na vpliv naravnih elementov (svetlobe, vode, narave in vetra) in skupaj obsegajo preostalo četrtno vseh priporočil. Natančnejši pregled deležev, ki se povezujejo s temami okoljske psihologije, je naveden v preglednici 4.

Glede na raziskovalno vprašanje se odgovor na podlagi primerjalne analize med fengšuisko šolo oblike in okoljsko psihologijo glasi: Od 118 fengšuiskih priporočil šole oblike jih je 53 (45 %) posredno, delno ali visoko usklajenih s spoznanji okoljske psihologije.

To pomeni, da bi na podlagi spoznanj okoljske psihologije lahko sklepali, da ima dobrih 45 % v tem prispevku predstavljenih fengšuiskih priporočil šole oblike dejanske pozitivne učinke na bivanje v prostoru. Za analizo učinkovitosti preostalih 55 % bi bilo treba izvesti enako strogo nadzorovane študije, kot jih narekujejo raziskovalni protokoli okoljske psihologije. Zanimivo bi bilo tudi pogledati, kolikšen delež spoznanj okoljske psihologije kot celote izbrana fengšuiska priporočila dejansko pokrivajo. Vplivno območje okoljske psihologije je namreč precej širše kot le področje ugodnega bivanja, zato uporabljena metoda za ta namen ni primerna. Vsekakor je mogoče sklepati, da šola oblike kot celota pokriva le majhen del področja, s katerim se ukvarja okoljska psihologija, čeprav je priporočila

šole oblike mogoče uporabiti na vseh ravneh, od urbanizma do interjerja.

4 Sklep

Na podlagi rezultatov primerjalne analize je odgovor na zastavljeno raziskovalno vprašanje v obeh primerih pritrden. Kombinirana primerjava skladnih priporočil (vseh treh tipov) po eni in drugi primerjalni analizi dodatno pokaže, da vzorci Alexandra in sodelavcev in spoznanja okoljske psihologije ne prekrijejo istih fengšuiskih priporočil. Kot celota se tako prekriva 67 od vseh 118 priporočil ali dobra polovica (57 %). Od teh se jih dvojno prekriva 27 (ali 40 % od 67), pri čemer so upoštevane vsi tri ravni skladnosti. To pomeni, da so rezultat vseh treh sistemov (feng šui, jezik vzorcev in okoljska psihologija) iste ugotovitve ali prostorska priporočila. Enojno je prekritih preostalih 40 priporočil (ali 60 % od 67) kar pomeni, da tem priporočilom pritrjujeta ali jezik vzorcev ali spoznanja okoljske psihologije. Za dobro polovico od izbranih 118 priporočil lahko torej s posrednim utemeljevanjem ugotovimo, da obstaja velika verjetnost, da ta priporočila dejansko imajo na uporabnike vpliv, kot ga obljublajo.

Od dvojno prekritih priporočil jih je slabo polovico (12) mogoče povezati s fengšuisko shemo petih živali. Kot kaže, je ta tradicionalni kitajski model prepoznal enega gonilnih dejavnikov za dobro počutje človeka v prostoru. Shemo petih živali je mogoče navezati tudi na idealno stanje stvari na nebu *tian*, saj model izhaja iz kozmologije (Field, 2006) in simbolizira ozvezdja. Abstraktni astrološki diagram je v feng šuiu preobražen v praktični prostorski model, uporaben tako v urbanizmu in arhitekturi kot v interjerju. Od naravnih elementov so za

dobro počutje zelo pomembni naravna krajina, naravna svetloba in voda. Voda naj bi bo prepričanju feng šuia akumulirala *qi*. Njen izjemni pomen za človekovo dobro počutje v prostoru pa v svojih priporočilih izpostavljata tudi okoljska psihologija in teorija Alexandra in sodelavcev. Od arhitekturnih elementov stavbe ima glavni vhod zagotovo posebno mesto. Je točka prehoda med zunaj in znotraj, praviloma je glavna orientacijska točka na fasadi in prva stvar, s katero se srečamo v neposrednem stiku z objektom. Njegov izjemni pomen na subjektivno doživljanje zgradbe je zato poudarjen v vseh treh sklopih znanja. Povzamemo lahko, da gre pri skladnih fengšuiskih priporočilih predvsem za temeljna pravila oblikovanja in obnašanja v prostoru, pogojena z našimi osnovnimi psihološkimi odzivi na prostorske ureditve, ki so jih (in jih vedno znova) prepoznavale vse kulture in tradicije ter jih skladno z aktualnim stanjem tehnike in potrebami vnesle v urbanistično in arhitekturno oblikovanje.

Fengšuiska priporočila, ki ostanejo brez reference, lahko razvrstimo v dve kategoriji. Prva se nanaša na življenjsko energijo *qi* in njeno obnašanje v prostoru, druga pa je spoj več priporočil, ki jih ni mogoče poenotiti v eno oznako. Koncept življenjske sile *qi* po pričakovanju ni kategorija, na katero bi se nanašal kateri koli od sklopov obravnavanega sodobnega znanja, zato skladnosti niti ni bilo pričakovati. Ob tem je treba poudariti potrebo, da bi se učinkovitost teh priporočil intenzivneje raziskovala ter da bi se razvijali modeli, ki bi omogočali objektivno vrednotenje tako šole oblike kot šole kompasa (kot na primer v Kryžanowski, v tisku). Od tovrstnega znanstvenega raziskovanja feng šuia bi imela oba, tako sodobna znanost kot feng šui, lahko samo koristi. Tako bi se lahko ta zanimivi tradicionalni sistem znanja prečistil in se začel premikati iz območja tako imenovane psevdoznanosti v polje znanosti. Hkrati bi bilo mogoče preverjena fengšuiska priporočila nadzorovano vključiti v koncepte sodobne projektantske prakse. Ne nazadnje že izvedena primerjalna analiza pokaže, da dobra polovica priporočil, ki smo jih obravnavali, trdi ali priporoča isto kot okoljska psihologija ali jezik vzorcev Alexandra in sodelavcev. Če bi razvili modele za učinkovito preverjanje tistega dela feng šuia, ki obravnava koncepte, ki jih sodobna projektantska praksa ne pozna, bi lahko le ugotavljanje podobnosti med obema nadgradili s konstruktivnim dopolnjevanjem.

.....
 Špela Kryžanowski

Fakulteta za dizajn, samostojni visokošolski zavod, pridružena članica Univerze na Primorskem, Trzin, Slovenija
 E-naslov: spela.kryz@gmail.com

Zahvala

V prispevek so vključena tudi spoznanja, pridobljena v okviru izdelave magistrske naloge in doktorske disertacije, zato se za podporo zahvaljujem mentorju prof. Janezu Koželju in somentorju prof. dr. Maraku Poliču (Kryžanowski, 2012) ter mentorju prof. dr. Igorju Jermanu in somentorici izr. prof. dr. Karmen Medica (Kryžanowski, v tisku).

Opombe

¹ Uradni kitajski latinični zapis v pinjinu je *feng shui* in se pravilno izgovarja [fəŋʂueɪ]. Slovenski pravopis v Pravilih 2011 določa, da besede iz nelatiničnih pisav prenašamo v slovenščino po načelih za zapisovanje slovenskih glasov (§ 1118). V Franu tako zasledimo zapis *féng shuí* (SSKJ²), ki ni ustrezen iz dveh razlogov. Prvič, ta zapis ne izraža ustrezne glasovne podobe, saj kitajski končaj -ui v okviru slovenskih glasov izgovarjamo kot /wei/ (Golob in Petrovič, 2018: 73). Drugi razlog je izguba sledljivosti informacij, ki je posledica slovenjenja kitajskih izrazov, zaradi česar se ti izrazi razlikujejo od zapisov v mednarodnem okolju, kjer se uporablja pinjinski zapis. Izguba referenčnosti je za vse raziskovalce *feng shuija* dodatna nepotrebna omejitev in breme.

Viri in literatura

- Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., Jacobson, M., Fiksdahl - King, I., in Angel, S. (1977): *A pattern language*. New York, Oxford University Press.
- An, S. (2014): A case study on hospital interior colour design reflecting feng shui. *Journal of the Korean society of colloid science*, 28(3), str. 8192 (v korejščini). DOI: 10.17289/jksccs.28.3.201408.80
- Augustin, S. (2009): *Place advantage*. Hoboken, Wiley & Sons.
- Bazley, C., Vink, P., Montgomery, J., in Hedge, A. (2016): Interior effects on comfort in healthcare waiting areas, *Work*, 54(4), str. 791806. DOI: 10.3233/wor-162347
- Bell, A. B., Green, T. C., Fisher, J. D., in Baum, A. (2001): *Environmental psychology*. Mahwah, Lawrence Erlbaum associates.
- Bonaiuto, M., Bilotta, E., in Stolfa, A. (2010): Feng shui and environmental psychology: A critical comparison. *Journal of architectural and planning research*, 27(1), str. 2334.
- Bramble, C. (2003): *Architect's guide to feng shui*. Oxford, Architectural press.
- Bruun, O. (2003): *Feng shui in China: geomantic divination between state orthodoxy and popular religion*. Honolulu, University of Hawai Press.
- Bruun, O. (2008): *An introduction to feng shui*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Chang, W. L. (2009): Using feng shui to create a positive corporate reputation. *Corporate reputation review*, 12(1), str. 43–51. DOI: 10.1057/crr.2009.2
- Chang, W. L., in Lii, P. (2010): Feng shui and its role in corporate image and reputation: a review from business and cultural perspectives. *Journal of architecture and planning research*, 27(1), str. 1–13.
- Chang, P. T., Lee, J. H., Hung, K. C., Tsai, J. T., in Perng, C. (2009): Applying fuzzy weighted average approach to evaluate office layouts with feng shui consideration. *Mathematical and computer modelling*, 50, str. 1514–1537. DOI: 10.1016/j.mcm.2008.07.038

- Charles, R., Glover, S., Bauchmueller, K., in Wood, D. (2017): Feng shui and emotional response in the critical care environment (FARCE) study. *Anaesthesia*, 72, str. 1528–1531. DOI: 10.1111/anae.14105
- Chen, B. X., in Nakama, Y. (2004): *A summary of research history on Chinese feng-shui and application of feng-shui principles to environmental issues*. Dostopno na: http://ffpsc.agr.kyushu-u.ac.jp/jfs-q/kyushu_forest_research/57/57po013.PDF (sneto: 25. 11. 2019).
- Chen, K. H., Chang, W. L., Chih, I. L., in Liao, C. N. (2015): Framing the decision making model of the Chinese business with feng shui concept. *Human systems management*, 34, str. 225–232. DOI: 10.3233/hsm-150840
- Chiang, M. (2009): Feng shui design and planning of Ming and Qing city of Beijing. V: Mak, M. Y., in So, A. T. (ur.): *Research in scientific feng shui and the built environment*, str. 137150. Hongkong, City university of Hong Kong press.
- Choy, L. H. T., Mak, S. W. K., in Ho, W. K. O. (2007): Modeling Hong Kong real estate prices. *Journal of housing and the built environment*, 22(4), str. 359–368. DOI: 10.1007/s10901-007-9089-2
- Dan, H. (1994): A human-ecology approach to environmental design: An integrative human ecology design derived from Chinese agricultural culture experiences. *Journal of Environmental Sciences*, 6, str. 478–486.
- De Groot, J. J. M. (1897): *The religious system of China*. Dostopno na: <https://bit.ly/2XTVab8> (sneto 1. 15. 2015).
- Feuchtwang, S. (1974): *An anthropological analyses of Chinese geomancy*. Bangkok, White lotus.
- Field, S. L. (2006): *An overview of ancient fengshui*. Dostopno na: <http://www.fengshuigate.com/overview.html> (sneto 5. 9. 2006).
- Freedman, M. (1968): *Geomancy. Proceedings of the Royal anthropological institute of Great Britain and Ireland*. Dostopno na: <https://bit.ly/34ualor> (sneto 6. 6. 2013).
- Golob, N., in Petrovčič, M. (2018): Hokkaido pumpkins and Huawei phones: Anti-hiatus tendencies in Slovene. *Acta Linguistica Asiatica*, 8(2), str. 63–82. DOI: 10.4312/ala.8.2.63-82
- Gray, J. (2017): *Domestic mandala: architecture of lifewoods in Nepal*. London, Routledge.
- Han, K. T. (2001): Traditional Chinese site selection – feng shui: An evolutionary/ecological perspective. *Journal of Cultural Geography*, 19(1), str. 75–96.
- Han, K. T. (2004): A preliminary study of Luan Tou feng shui landscapes and psychological reactions. *Journal of psychology in Chinese societies*, 5(2), str. 289.
- Han, K. T., in Amita, S. (1996): An empirical study of feng shui in landscape. *Environments*, 23(3), str. 36–49.
- Hobson, J. S. P. (1994): Feng shui: Its impacts on the Asian hospitality industry. *International journal of contemporary hospitality management*, 6(6), str. 21–26. DOI: 10.1108/09596119410070440
- Hong, W. T., Abdul-Rahman, H., in Wang, C. (2017): Are feng shui bedroom rules practical from the architectural perspective? V: *Academic journal of feng shui*. Dostopno na: http://ajofengshui.co.nf/wp-content/uploads/2017/05/Hong_Wan_Thing_2017_Bedroom_Rules_L_P.pdf (sneto 1. 3. 2018).
- Hwangbo, A. B. (1999): A new millennium and feng shui. *The journal of architecture*, 4, str. 191–198.
- Kalland, A. (1999): Houses, people and good fortune: geomancy and vernacular architecture in Japan. *Worldviews: global religions, culture and ecology*, 3. Dostopno na: https://brill.com/view/journals/wo/3/1/article-p33_3.xml (sneto 1. 1. 2018). DOI: 10.1163/156853599x00036
- Kališnik, M., in Lah, L. (1998): *Uvod v znanstvenoraziskovalno metodologijo*. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Kryžanowski, Š. (2012): *Feng shui: primerjalna študija izbranih tradicionalnih priporočil in sodobnih dognanj*. Magistrsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Kryžanowski, Š. (v tisku): *Feng shui in apercpcija prostora: pregled znanstvenih prispevkov in terenska analiza učinkovitosti priporočil*. Doktorska disertacija. Ljubljana, Alma Mater Europaea, Institutum Studiorum Humanitatis – Fakulteta za podiplomski humanistični študij.
- Kubny, M. (2008): *Feng shui, die Struktur der Welt*. Drachen Verlag.
- Lim, J. T. Y. (1997): *Feng shui und Gesundheit*. Sulzberg, Joy Verlag, str. 71–83.
- Lim, J. T. Y. (2000): *Feng shui fur Buero und Business*. Muenchen, Integral.
- Lip, E. (1979): *Chinese geomancy*. Singapore, Times Books International.
- Lip, E. (1986): *Feng shui for the home*. Singapore, Heian International.
- Lip, E. (1994): *Feng shui for bussiness*. Singapore, Times Books International.
- Lynch, E. S. (2003): *Feng shui as a site design tool: assessing conditions of human comfort in urban places*. Magistrsko delo. University of Arizona, Architecture and landscape architecture.
- Mak, M. Y. (2014): Feng shui villages in Hong Kong: a case study of Tai Fu Tai mansion«. Dostopno na: https://www.researchgate.net/profile/Michael_Mak/publication/229047728_FENG_SHUI_VILLAGES_IN_HONG_KONG_A_CASE_STUDY_OF_TAI_FU_TAI_MANSION/links/0f31753b40782a5ed8000000/FENG-SHUI-VILLAGES-IN-HONG-KONG-A-CASE-STUDY-OF-TAI-FU-TAI-MANSION.pdf (sneto 2. 7. 2016).
- Mak, M. Y. (2017): An empirical study of modern sustainable office buildings in Sydney from the feng shui perspective. V: *Academic journal of feng shui*. Dostopno na: http://ajofengshui.co.nf/wp-content/uploads/2017/06/Mak_Michael_2017_Empirical_Modern_Sustainable_L_PA.pdf (sneto 28. 2. 2019)
- Mak, M. Y., Ng, S. T., in Chen, S. E. (2005): Formulating a hierarchical structure of feng shui knowledge. V: Loforte, F., Love, P. D. E., Davidson, C. H., Egbu, S. O. in Dimitrijevic, B. (ur): *Information and knowledge management in a global economy: challenges and opportunities for construction organizations*, str. 395–404. Salford, UK, CIB-W102.
- Mak, M. Y., in So, A. T. (ur) (2009): *Research in scientific feng shui and the built environment*. Hongkong, City University of Hong Kong Press.
- Mak, M. Y., in So, A. T. (2011): *Scientific feng shui for the built environment*. Hongkong, City University of Hong Kong Press.
- March, A. L. (1968): An appreciation of Chinese geomancy. *The journal of Asian studies*, 27(2), str. 253–267. DOI: 10.2307/2051750
- Moran, E., Yu, J., in Biktashev, V. (2005): *The complete idiot's guide to feng shui*. New York, Alpha books.
- Needham, J. (1956): *Science and civilisation in China: vol. 2 History of scientific thought*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Nemeth, D. J. (1987): *The architecture of ideology: neo Confucian imprinting on Cheju island, Korea*. Berkley, University of California Press.
- Octavia, L., in Gunawan, T. (2014): Feng shui in modern house design: searching for the rationale and possible impacts assesment. *Journal of architecture and built environment*, 41(1), str. 43–50. DOI: 10.9744/dimensi.41.1.43-50

Paton, M. (2013): *Five classics of feng shui, Chinese spiritual geography in historical and environmental perspective*. Leiden, Brill.

Pheng, L. S., Xiaopeng, D., in Ting, Q. L. (2012): Assimilating total building performance mandates with Chinese geomancy principles and scenarios. *Facilities*, 30(13/14), str. 558–589. DOI: 10.1108/02632771211270568

Poulston, J. (2009): *Taking feng shui seriously*. Dostopno na: <https://openrepository.aut.ac.nz/bitstream/handle/10292/1628/poulston%20paper2%20-%20feng%20shui.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (sneto 12. 4. 2018).

Poulston, J., in Bennett, R. (2012): *Feng shui, fact and fiction: an exploratory study*. Dostopno na: https://www.researchgate.net/profile/Jill_Poulston/publication/235260228_Fact_fiction_and_feng_shui_An_exploratory_study/links/5669e80308ae62b05f027175/Fact-fiction-and-feng-shui-An-exploratory-study.pdf (sneto 12. 4. 2018). DOI: 10.1108/02632771211194257

Schumm, C. (2004): *Feng shui im Krankenhaus: Architektur und Heilung*. Dunaj, Springer Verlag. DOI: 10.1007/978-3-7091-0578-8_1

Sit, W. (2004): Feng shui elements and life areas approach for older persons in a nursing care facility. *Libraries Texas woman's univeristy*. Dostopno prek: <https://twu-ir.tdl.org/handle/11274/105> (sneto 24. 3. 2018).

So, C. H. (2009): *An examination of the effect of feng shui on residential property price in Hong Kong*. Diplomsko delo. Hongkong, The university of Hong Kong, Department of real estate and construction.

So, A. T. P., in Lu, J. W. Z. (2001): Natural ventilation design by computational fluid dynamics - a feng-shui approach. *Architectural science review*, 44(1), str. 61–69. DOI: 10.1080/00038628.2001.9697454

Thongkamsamut, C., in Buranakarn, V. (2007): Form follows feng shui. *Journal of environmental design and planning Nakhara*, 2, str. 37–54.

Um, J. S. (2009): Exploring spatially prioritized parameters of feng-shui from tomb footprint. *International journal of geographical information science*, 23(4), str. 513–529. DOI: 10.1080/13658810802055954

Volters, D. (1998): *Feng Shui*. Beograd, Esoteria.

Whedon, C. A. (2000): Frames of reference that address the impact of physical environments on occupational performance. *Work*, 14(2), str. 165–174.

Wu, W. Y., Yau, O. H. M., in Lu, H. Y. (2012): Feng shui principles in residential housing selection. *Psychology & marketing*, 29(7), str. 502–518. DOI: 10.1002/mar.20538

Wong, E. (1996): *Feng shui*. Boston, Shambala.

Wong, E. (2001): *A master course in feng shui*. Boston, Shambala.

Xu, J. (2003): *A framework for site analysis with emphasis on feng shui and contemporary environmental design principles*. Doktorska disertacija. Blacksburg, VA, Virginia Polytechnic Institute and State University.

Xu, P. (1998): Feng shui models structured traditional Beijing courtyard houses. *Journal of architectural and planning research*, 15(4), str. 271–282.

Xu, Z. (2004): Geomancy theories and behavior psychology. *Journal of Hefei university of technology* (Social sciences). Dostopno na: http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTotal-HFGS200402034.htm (sneto 1. 3. 2018).

Yau, O. H. M. (2012): The key components of feng shui and their implications for marketing. *Psychology & marketing*, 29(7), str. 479–487. DOI: 10.1002/mar.20536

Yoon, H. K. (1980): The image of nature in geomancy. *Geo Journal*, 4(4), str. 341–348.